

Politiets rolle i forebygging av utelivsvold

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2015

Kand.nr: 419

Antall ord: 6177

Innhold

1.0 Innledning.....	2
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	2
1.2 Problemstilling.....	2
1.3 Avgrensning av oppgaven	3
2.0 Metode	3
2.1 Metodevalg.....	3
2.2 Kilder.....	4
3.0 Hoveddel	5
3.1 Om utelivsvold.....	5
3.1.1 Begrepsavklaringer	5
3.1.2 Kort om kriminalstatistikk	5
3.2 Politiets rolle i trygghet og forebygging	6
3.3 Ulike forebyggingsstrategier brukt for å redusere utelivsvold.....	6
3.4 SALUTT-prosjektet i Oslo	7
3.4.1 Hva er SALUTT?	7
3.4.2 Bakgrunnen for prosjektet	8
3.4.3 Forebygging gjennom lokalt samarbeid	8
3.4.4 Hvordan SALUTT fungerer	8
3.5 Prosjekter i de andre større byene i Norge	9
3.5.1 «Vold i Midtbyen» Trondheim	9
3.5.2 «Vold og rus i sentrum» Stavanger	10
3.6 Drøfting.....	11
3.6.1 Tiltakene som prosess	11
3.6.2 Virkningen av tiltakene.....	12
3.6.3 Svakheter ved situasjonell forebygging.....	14
3.6.4 Hvor viktig er politiets medvirkning i forebyggingen?	15
4.0 Avslutning.....	16
4.1 Kort oppsummering.....	16
4.2 Konklusjon	16
5.0 Litteraturliste.....	18

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Temaet i denne Bachelor-oppgaven er utelivsvold, og hvordan politiet i samarbeid med andre aktører jobber for å forebygge denne typen vold.

Jeg valgte å skrive om utelivsvold fordi dette er et tema som interesserer meg av flere grunner. Jeg har en del erfaring fra jobbing i utelivet selv, både som dørvakt, som skjenkekontrollør og ikke minst som politistudent i B2. Dette har gitt meg et innsyn i problematikken fra både utelivsbransjens-, kommunens- og politiets ståsted.

Det har ofte forundret meg hvordan en arena som i utgangspunktet skulle legge til rette for mye glede og moro ofte blir åsted for ordensforstyrrelser og alvorlig voldskriminalitet. Jeg har flere ganger sett tilspissede situasjoner på byen som «publikum» og tenkt: hva er det egentlig som gjør at slike hendelser oppstår? I jobbsammenheng har jeg i tillegg ofte stilt meg spørsmålet: hva kan gjøres for å hindre at slike ting skjer?

Tidligere politidirektør Øystein Mæland sier i et intervju i FOKUS, tidsskriftet til politiets kriminalitetsforebyggende forum, at «alkoholrelatert vold er et betydelig samfunnsproblem» (nr.4/2011, s.18). Voldsepisoder, særlig legemsbeskadigelse, er ofte grove, og har et alvorlig utfall for de som rammes. Ikke bare skadene i seg selv, men også mentale ettervirkninger og sykemeldinger påfører både de som er direkte rammet og samfunnet store ulemper og kostnader. Man må også tenke på at det ikke bare er offeret som blir skadelidende, men også pårørende og langt på vei gjerningspersonen også som kan oppleve stemping, stigmatisering og utstøting.

I tillegg legger slike saker beslag på store ressurser både når det gjelder politiets arbeid på stedet, etterforskningen i etterkant, og videre i domstoler og kriminalomsorg.

Slike hendelser kan også redusere trygghetsfølelsen til både ofrene og befolkningen generelt og dermed gi redusert livskvalitet til mange ved at man kanskje ikke tør oppsøke offentlige steder på kveldstid fordi man er redd for å bli utsatt for vold.

1.2 Problemstilling

I denne oppgaven vil jeg drøfte noen av de tiltakene som har blitt gjort fra politiets side i samarbeid med andre aktører for å redusere utelivsvolden og hvorvidt de har hatt den ønskede

virkingen. Problemstillingen jeg har valgt er: *Er politiets samarbeid med kommune og utelivsbransje en effektiv måte å forebygge utelivsvold på?*

1.3 Avgrensning av oppgaven

Med denne spørsmålsstillingen velger jeg å se på de konkrete tiltakene som har blitt iverksatt for å redusere utelivsvolden, og ikke om for eksempel politiets generelle tilstedeværelse på byen en lørdagskveld har noen dempende effekt.

Det har blitt iverksatt flere målrettede tiltak i de fleste større byene i landet for å redusere dette problemet, både Oslo, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø for å nevne noen. Jeg vil primært ta for meg Oslo og det såkalte SALUTT-prosjektet, men også kort ta for meg tiltakene som har blitt iverksatt i Trondheim og Stavanger for å bruke disse som sammenligningsgrunnlag. Oslo ble valgt fordi jeg har erfaring fra skjenkekontrollen der selv, mens Trondheim og Stavanger var et mere tilfeldig valg fra min side.

Jeg vil presentere og kort drøfte tiltakene i de tre byene hver for seg først, før jeg sammenligner de, ser litt på likheter og forskjeller, og vurderer positive og negative virkninger av de. Jeg vil også se på om denne typen tiltak gir noen målbare resultater og om det kan være andre måter å komme utelivsvolden til livs på.

Jeg har med en kort oppsummering avslutningsvis, før jeg presenterer konklusjonen.

2.0 Metode

2.1 Metodevalg

Når det gjelder metode har jeg valgt å skrive en teoretisk oppgave basert på relevant litteratur. På grunn av begrenset tid og ressurser har jeg valgt å forholde meg til andres forskning på området, forskning som støtter seg på både kvalitative og kvantitative metoder.

Med metode menes i denne sammenhengen en systematisk fremgangsmåte, eller et verktøy for å tilegne seg kunnskap.

«Metoden forteller oss noe om hvordan vi bør gå til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap. (...) Begrunnelsen for å velge en bestemt metode er at vi mener den vil gi oss gode data og belyse spørsmålet vårt på en faglig interessant måte. (...) Metoden er redskapet vårt i møte med noe vi vil undersøke. Metoden hjelper oss til å samle inn data (Dalland, 2012, s.111)

Med utgangspunkt i kildene jeg har valgt vil jeg forsøke å analysere og drøfte ulike tiltak som har blitt iverksatt for å redusere utelivsvolden, og se på noen av virkningen av disse tiltakene, både positive og negative.

Når man begynner å jobbe med en problemstilling vil man alltid ha en viss antakelse eller oppfatning av hva man ser etter og hva man venter å finne. Denne *forforståelsen* (Dalland, s.116) vil, i hvert fall på et tidlig stadium av oppgaveskrivingen, påvirke måten man leter og tolker på. Det er viktig å være seg denne prosessen bevisst for å unngå at det ferdige produktet mister sin troverdighet fordi det er altfor subjektivt og unyansert. Min forforståelse innen dette temaet er at politiets proaktive innsats mot utelivsvold alene ikke kan redusere dette problemet i noen særlig grad på grunn av beruselsesnivået på de impliserte partene, men i samarbeid med andre aktører, som utelivsbransjen og kommunen, kan politiet være med på å få tallene ned.

2.2 Kilder

For å få kunnskap om dette feltet har jeg brukt både pensumlitteratur og selvvalgt litteratur. Særlig innen forebygging generelt og det som går på vitenskapelig forskning og metode har jeg støttet meg til pensumlitteratur, mens for å få kunnskap om de ulike tiltakene mot utelivsvold og deres effekt har jeg måttet lete andre steder. Jeg har særlig forholdt meg til forskningsmateriale fra Statens institutt for rusmiddelforskning, SIRUS, i tillegg til rapporter publisert av politiet og Oslo kommune. Relevans og troverdighet har naturlig nok vært to nøkkelord når jeg har lett etter kilder som kan gi meg kunnskap om emnet.

SIRUS presenterer seg på sine hjemmesider som «eit sjølvstendig forskingsinstitutt under Helse- og omsorgsdepartementet. SIRUS har som formål å utføre forskning, dokumentasjon og formidling omkring rusmiddelspørsmål, med særleg vekt på samfunnsvitskaplege problemstillingar» (www.sirus.no). Jeg har valgt å bruke flere av SIRUS sine rapporter som kildemateriale fordi de er relevante for problemstillingen, er oppdaterte, og fordi de har troverdighet ved at de ofte brukes som referanse av både statlige- og kommunale organer som beslutningsgrunnlag. I

Politirapportene jeg har brukt har vært lagd av både Politidirektoratet og av de respektive distriktene. Man kan hevde at politiet vil ha ulike motiver for å publisere slike rapporter og at rapportene dermed vil være nærmest som «bestillingsverk» som er mindre objektive i innholdet. Så lenge jeg er bevisst på dette, og bare forholder meg til påstander som kan etterprøves, ser jeg ikke på dette som problematisk.

3.0 Hoveddel

3.1 Om utelivsvold

3.1.1 Begrepsavklaringer

Begrepet utelivsvold er et begrep de fleste forstår innholdet av, men jeg finner det likevel naturlig å avklare og definere begrepet slik det vil brukes i denne oppgaven.

Begrepet vold kan i seg selv være vanskelig å definere, og i strafferettslig forstand ligger også ulike tolkninger til grunn alt etter som hvilket straffebud man er i. Etter Straffelovens §§228 og 229, henholdsvis legemsfornærmelse og legemsbeskadigelse vil handlinger som slag, spark dytting, klyping, lugging, skalling, å kaste noe på noen og tilsvarende handlinger, havne inn under begrepet vold (Kippe, Seiersten, s.201). Er det handlinger som i seg selv fremstår som mindre truende må man vurdere ut i fra konteksten om det kan klassifiseres som en voldshandling eller ikke. Blir man utsatt for litt dytting i køen inn til en stor konsert eller tilsvarende vil det neppe kunne kalles en voldsanvendelse (Kippe, Seiersten, s.201). Straffelovens §127 om vold mot offentlig tjenestemann legger en litt videre tolkning av voldsbegrepet til grunn, nemlig «hvilken som helst kraftanvendelse, stor eller liten, mot en person for å overvinne en hindring eller en motstand eller for å tvinge» (Kippe, Seiersten, s.42).

Med «uteliv» legger jeg bare en normal oppfatning av begrepet til grunn, nemlig skjenkesteder som er offentlig tilgjengelig for folk flest, som barer, dansesteder, restauranter og tilsvarende. Vold relatert til private fester og «hjemme» fester vil ikke omhandles i denne oppgaven.

3.1.2 Kort om kriminalstatistikk

Siden forebyggende tiltak ofte blir både iverksatt som resultat av, og vurdert ut ifra kriminalstatistikk, finner jeg det hensiktsmessig å kort gjøre rede for hva statistikk viser og hva som kan påvirke den. Kriminalstatistikk viser ofte bare oppdagede og anmeldte forhold. Andre faktorer enn faktiske endringer i kriminaliteten kan påvirke statistikken. Politiets prioriteringer og ressursbruk kan spille inn fordi hvis politiet velger å bruke mere ressurser på å avdekke en viss type kriminalitet så vil de også finne mere av det. Slike statistikker vil også ha store mørketall siden de bare viser forhold som er oppdaget og gjort noe med. Den *reelle* kriminaliteten kan derfor avvike mye fra det statistikken viser. Mørketallene kan man få en viss pekepinn på gjennom leveårsundersøkelser og for eksempel statistikk fra legevakta, men

man vil aldri få sikre tall ut ifra dette. Slike faktorer er det greit å være kjent med for at man skal kunne forstå og bruke statistikk (Thorsen, Lid, Stene 2009, s.17).

3.2 Politiets rolle i trygghet og forebygging

Forebygging er et begrep som kan forstås på flere måter og brukes i mange sammenhenger, men her dreier det seg i korte trekk om å «være i forkant og forhindre at noe negativt skjer» (Myhre Lie, s.21). Forebygging skal ut i fra både Politiloven og Politilinstruksen være en av politiets primæroppgaver. Politilovens § 1 sier blant annet at politiet «skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig». Her framgår det at politiet ikke bare skal forhindre lovbrudd og ordensforstyrrelser, men også ivareta borgernes trygghet. Det går også fram av Politiloven at politiet skal «(...) opprettholde den offentlige orden og sikkerhet og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet (2) forebygge kriminalitet og andre krenkelser av den offentlige orden og sikkerhet (...) samarbeide med andre myndigheter og organisasjoner tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt så langt regler gitt i eller i medhold av lov ikke er til hinder for dette (...)» (§ 2). Eksempel på slike myndigheter og organisasjoner kan være barnevern, skoler, eller som i tilfeller med utelivsvold: kommunale myndigheter.

I Stortingsmelding nr.42, som tar for seg politiets rolle og oppgaver, står det blant annet at «Politiet bør legge hovedvekten på forebyggende ordenstjeneste, med sikte på å forebygge straffbare anslag mot den alminnelige fred, orden og sikkerhet». Denne Stortingsmeldingen er både normativ og deskriptiv ved at den både sier noe om hvordan politiet er og hvordan det skal være. I utdraget ovenfor ser vi at også her blir viktigheten av politiets forebyggende arbeid generelt tydeliggjort. Videre i Stortingsmeldingen står det at «Politiets forebyggende virksomhet skal være kunnskapsstyrt og målrettet på grunnlag av analyse og kartlegging, tilpasset behov og forventet effekt (...) En type tiltak er oppsøkende og informativ virksomhet alene eller i samarbeid med andre aktører (...)». (St.meld.42, s.37) Her blir det også nevnt viktigheten av at det forebyggende arbeidet bør være kunnskapsbasert, og at oppsøkende og informativ virksomhet i samarbeid med andre aktører er noe som det bør satses på. Samarbeid som SALUTT og tilsvarende prosjekt passer godt inn i denne målsettingen.

3.3 Ulike forebyggingsstrategier brukt for å redusere utelivsvold

Politiets tiltak mot utelivsvold er et eksempel på såkalt *problemorientert politiarbeid* (POP) hvor man går inn for å analysere problemene grundig for å finne best mulig måte å løse det

konkrete problemet på istedenfor å bare øke tilstedeværelsen eller andre mere generelle tiltak. Denne type politiarbeid er *kunnskapsstyrt* ved at den baserer seg på analyser og kartlegging og går mer vitenskapelig til verks enn om man bare baserer seg på erfaring og antagelser. Forskning har vist at målrettede politistategier fungerer bedre til å forebygge kriminalitet enn det mere generelle strategier fra politiets gjør (Myhre Lie, s.331). På denne måten søker man å jobbe mere proaktivt ved å hindre at noe skjer enn at man jobber hendelsesstyrt, ved at man rykker ut på noe som allerede har skjedd (Myhre Lie, s.302).

Andre måter å jobbe forebyggende på kan være såkalt *situasjonell* forebygging, hvor man forsøker å gjøre noe med de rammefaktorene som gjør at kriminalitet oppstår. Denne typen forebygging vil være hovedfokus i oppgaven min, og tiltak som SALUTT og tilsvarende forsøker nettopp å gjøre noe med. «Situasjonell forebygging bygger på antagelsen om at kriminalitet skapes av mulighetene som ligger i de fysiske omgivelsene og hvordan potensielle lovbrytere oppfatter omgivelsene» (Myhre Lie, s252).

Jeg vil kort ta for meg noen flere forebyggingsstrategier under drøftingen senere i oppgaven.

3.4 SALUTT-prosjektet i Oslo

3.4.1 Hva er SALUTT?

SALUTT er navnet på et prosjekt som har som mål å redusere vold og annen type kriminalitet i tilknytning til utelivet i Oslo. Prosjektet er et samarbeid mellom Oslo kommune, politiet og utelivsbransjen, og SALUTT er en forkortelse for *Sammen Lager vi UTelivet Tryggere*. Det er administrativt underlagt Næringsetaten i Oslo kommune, og de har også kontorer her.

Prosjektet er foreløpig bare iverksatt i en avgrenset del av Oslo sentrum, som tradisjonelt har hatt en del utfordringer med utelivsvold. Dette er kvartalene rundt Stortingsgaten og Rådhuset, men prosjektet er tenkt å utvides på sikt etter en evalueringsfase.

SALUTT er langt på vei basert på det såkalte STAD-prosjektet (STockholm förebygger Alkohol- och Droproblem) i Stockholm. Dette har pågått i Stockholm siden 1995 og kan vise til gode resultater med å forebygge utelivsvold. STAD bygger på en strategi med tre fokusområder. Disse er samarbeid mellom bransje og myndigheter, opplæring og kompetanseheving, og økt kontroll og tilsyn. Justisdepartementet og Helsedirektoratet så at dette fungerte godt i Sverige og ønsket å innføre dette som en arbeidsmodell for politiet i Norge (Johansen, Vigedal Oftedal, s.6).

3.4.2 Bakgrunnen for prosjektet

Dette tiltaket ble iverksatt i 2010 på bakgrunn av blant annet Oslo politiets rapport «Vold i Oslo 2009» hvor det kom fram at det var mange tilfeller av vold og ordensforstyrrelser i tilknytning til alkohol og uteliv i Oslo. Det var også i den perioden mye fokus på utelivsvold i mediene (salutt.no) og visepolitimester i Oslo Roger Andresen sa i et intervju i Dagens Næringsliv i 2010 at «Vi har et kjempeproblem i Oslo når det gjelder helgefyll og vold. Hver helg, hele året (...) Oslo er en orgie av fyll, spy og blod» (Dagens Næringsliv, 26.11.10).

I desember samme år tok Helsedirektoratet og politidirektoratet initiativ til et møte mellom Oslo Kommune og Oslo politidistrikt for å se på hva som måtte gjøres med situasjonen. Helsedirektoratet kommer inn i bildet som ansvarlige for forvaltningen av Alkoholoven, og Næringssetaten i Oslo kommune er ansvarlig for håndhevingen alkoholoven, tildeling av salgs- og skjenkebevillinger, og å påse at lover og forskrifter opp imot dette følges innenfor kommunegrensen.

3.4.3 Forebygging gjennom lokalt samarbeid

Prosjektet inneholder som nevnt elementer fra flere forskjellige forebyggingsmodeller, hvor stikkordet er lokalt samarbeid. I SALUTT prosjektet er det ikke bare offentlige organer som samarbeider, men også utelivsbransjen selv har fått ta del i prosjektet som «medeier» av problemet. Det er lett å tenke seg at det vil være en motsetning mellom politifaglige hensyn og næringsinteresser, men samtidig vil et uteliv hvor folk føler seg trygge kunne føre til at flere drar ut på byen og legger igjen penger, som vil være i skjenkestedenes interesse.

3.4.4 Hvordan SALUTT fungerer

SALUTT har tre hovedfokus, *samarbeid* mellom bransje og myndigheter, *opplæring og kompetanseheving*, og *økt kontroll og tilsyn*.

Samarbeidet mellom serveringsbransjen og myndighetene består i hovedsak av at spesielt opplærte skjenkekontrollører fra kommunen sammen med dedikerte politibetjenter innleder samarbeid med faste utesteder som de har ansvar for å følge opp over tid. Denne oppfølgingen består av dialog og samarbeid med utestedet for å identifisere problemer hvert enkelt sted har og hvor de i fellesskap prøver å komme fram til løsninger på disse problemene alle partene kan være fornøyde med. Selv om alkoholoven og andre bestemmelser vil være bestemmende, er ideen at utestedene skal få komme med sitt syn, at de skal bli hørt og at de sitter igjen med et inntrykk at de blir tatt på alvor. Det vil alltid være en ujevn maktbalanse i dette samarbeidet siden både politi og kommunen har sanksjonsmuligheter og representerer lovverk og

ordensmakt, men denne dialogmodellen er meningen at skal være en arena hvor partene skal være mer likestilte. Økt samarbeid ble på en måte både et mål og et middel i målsettingen til SALUTT (Baklien, Buvik, s.35).

Opplæringen og kompetansehevingen foregår ved at både kommunen, politiet og serveringsbransjen tilegner seg mere kunnskap om feltet. De ansatte i serveringsbransjen får bedre opplæring i skjenkebestemmelsene, hvilke «symptomer» de skal se etter for å avdekke om noen er åpenbart beruset, og også hvordan de skal avvise de som ikke får kjøpe eller de som må bortvises. SALUTT sine skjenkekontrollører har fått opplæring som for vanlige skjenkekontrollører, men i tillegg opplæring i dialog og veiledning som er en sentral del av deres kontakt med utestedene. Politiet har også hatt opplæring av de av sine mannskaper som skal jobbe med slike prosjekter for at de skal bli flinkere til å jobbe opp imot kommunen og utestedene.

Kontroll og tilsyn er det tredje fokusområdet for SALUTT. Selv om samarbeid og opplæring er viktig må det også være muligheter for å sanksjonere de utestedene som bryter bestemmelsene. Brudd på bestemmelsene har vanligvis medført at utestedet har fått inndratt bevillingen i perioder, noe som medfører store inntektstap for dem. En annen sanksjonsmulighet er å ilegge bøter til de som serverer, men det er bare i ekstreme tilfeller. Tidlig i prosjektfasen var man litt tilbakeholden med å sanksjonere utestedene fordi man var redd for at det ville ødelegge samarbeidet med dem, men senere i prosjektfasen så man seg nødt til å bli litt strengere og slå ned på lovbrudd hvis man så at det var nødvendig (Baklien, Buvik, s.47).

3.5 Prosjekter i de andre større byene i Norge

Utelivsvold er naturlig nok ikke bare et Osloproblem, men noe man finner i de fleste byer i Norge. Flere av de største byene har også iverksatt egne tiltak for å redusere volden, og jeg skal i dette avsnittet gjøre kort rede for tiltak i Trondheim og Stavanger.

3.5.1 «Vold i Midtbyen» Trondheim

Sør Trøndelag politidistrikt fikk utarbeidet rapporten «Vold i Midtbyen 2010» hvor det redegjøres for noen av tiltakene som ble iverksatt mot den økende utelivsvolden man så, særlig fra 2006 til 2007. Rapporten gjør også rede for effekten av disse tiltakene.

Man analyserte problemet ut i fra rammefaktorene *tid*, *sted* og *person*. Statistikk viste at det særlig var natt til lørdag og natt til søndag de fleste voldstilfellene skjedde, og tiden fra kl.02-04 var spesielt utsatt. Derfor valgte kommunen i samråd med politiet, å redusere skjenketiden

fra kl.03 til kl.02. Dette var et tiltak politiet selv mener var en viktig faktor til den relativt store nedgangen av voldstilfeller man så i årene som fulgte, selv om serveringsbransjen stilte seg tvilende til at dette var grunnen.

Man så også at det var et relativt avgrenset område av Midtbyen i Trondheim hvor mange av voldshandlingene fant sted, såkalte «hot-spots», og dette var særlig hvor det var høy tetthet av skjenkesteder og matsteder. Man satte inn mere synlig politi på disse stedene i de mest utsatte tidspunktene for at det skulle ha en konfliktdempende effekt. Reduserte skjenketider gjorde også at disse områdene ble tømt raskere for folk.

Selv om hverken ofre eller gjerningsmenn er en homogen gruppe i seg selv så man noen trekk som ofte gikk igjen også her, og det var at både fornærmede og gjerningsmenn var beruset (Vold i Midtbyen 2010, s.30).

På bakgrunn av disse tre rammefaktorene mente man dermed at man hadde grunnlag for å fastslå at det var selve alkoholservingen det primært måtte gjøres noe med, og reduksjonen i antall voldstilfeller i tiden etter at man reduserte skjenketiden gjorde at man konkluderte med at det var en årsakssammenheng mellom skjenking og vold.

Statistikk fra politiet i Trondheim viser at antallet ordensforstyrrelser på offentlig sted har gått ned fra 1800 i 2007 til 1539 i 2009. Samtidig ser man at ordensforstyrrelser på privat sted har steget fra 730 i 2007 til 1040 i 2009 (Vold i Midtbyen, s.23). Spørsmålet er da om man bare har flyttet problemet fra offentlig sted til privat sted, eller om det er andre grunner til at antallet ordensforstyrrelser på privat sted har økt så mye i samme periode.

3.5.2 «Vold og rus i sentrum» Stavanger

I Stavanger økte tilfellene med alvorlige voldssaker i helgene utover i 2011, og man mente at dette hang sammen med mye drikking. Politiet måtte erkjenne at de ikke hadde tilstrekkelig kontroll i sentrumsområdet på kvelds- og nattestid i helgene og at de var nødt til å finne nye måter å jobbe på. Dette var starten på det såkalte Vold og Rus I Sentrum, VRIS, prosjektet som startet på våraparten i 2013.

Dette prosjektet gikk i korte trekk ut på å ha mere politi på jobb i de aktuelle tidene, og å plassere dem mest mulig strategisk til ut i fra hvor volden skjedde. Politiet ble også mere offensive mot fulle og vanskelige personer og fikk fjernet disse med bortvisning eller innbringelser. Politiet samarbeidet mere aktivt med skjenkekontrollen for å hindre overskjenking av gjester, og brudd på skjenkebestemmelsene ble sanksjonert i mye større

grad. Politiet var også tilstede inne på utestedene med uniform for å forsøke å dempe eventuelle konflikter og å øke trygghetsfølelsen til publikum. Man fikk også i samarbeid med kommunen stengt av biltrafikken i sentrumsgatene i de aktuelle tidsrommene for å fjerne det uromomentet. Utestedene ble også involvert ved å bli flinkere til å hindre overskjenking av gjester, samt at useriøse dørvakter ble fjernet.

Statistikk fra politiet i Stavanger viser at det var i snitt 7,4 voldssaker i sentrum av byen hver helg i ukene 37-41, mens tallet var sunket til 3,14 i ukene 42-48 (Johansen, Vigedal Oftedal, s.5). Det oppgis også at det i gjennomsnitt skades to mindre personer hver helg enn tidligere. Statistisk sett bør man vurdere om disse tallene og det korte tidsrommet i det hele tatt gir nok grunnlag for å konkludere med noe som helst. Selv om det prosentmessig er en signifikant forskjell er reduksjonen i antall voldshendelser bare noen få.

Det kan også stilles spørsmålsteget ved om politiets nærvær utenfor og inne på utestedene øker trygghetsfølelsen til publikum slik politiet i Stavanger hevder. Forskning viser at hvis politiet begynner å øke tilstedeværelsen sin kan det føre til at publikum blir mere bevisst kriminalitet og dermed vil opplevelsen av trygghet, den subjektive tryggheten, svekkes (Myhre Lie, s.226). Siden trygghet i offentlige rom ikke er et tema i problemstillingen vil jeg ikke gå noe nærmere inn på dette.

3.6 Drøfting

3.6.1 Tiltakene som prosess

Hvis vi sammenligner de forebyggende tiltakene som har blitt iverksatt i Oslo, Stavanger og Trondheim ser vi at de er ganske like på mange måter. De er langt på vei problemorienterte ved at man analyserer problemet nøye før man lager mottiltak (Baklien, Buvik, s.30). Politiet i alle tre byene oppgir også å ha brukt STAD-modellen fra Stockholm, som er beskrevet tidligere, som inspirasjon.

Andre fellestrekk er at politiet i de tre byene har vurdert sin egen ressursbruk og valgt å plassere patruljene sine på steder som statistisk sett har vært belastet med utelivsvold. Man har altså gått mere vitenskapelig til verks enn å drive ren oppdragsstyrt patruljering, hvor man kjører mere tilfeldig rundt og rykker ut til hendelser etter hvert som de oppstår.

Politiet har også i større grad enn tidligere gått i dialog med skjenkekontrollen i kommunene, som blant annet bistår med opplæring av utestedene i alkoholbestemmelsene, og eventuelt tilbakekaller bevillinger hvis bevillingshaver bryter bestemmelsene, som ved overskjenking for eksempel.

Man har også involvert utelivsbransjen selv siden skjenkestedene også er «problemeiere». Utestedene er også best tjent med at flest mulig går ut på byen, og da er det viktig at gjestene føler seg trygge og at det er god stemning. Utestedene vil også tape store penger på å få bevillinger inndratt, så hvis de vet at skjenkekontrollørene følger ekstra med så vil det være svært risikabelt å ta sjansen på å overskjenke gjester. Bedre opplæring av dørvakter og barpersonell til å identifisere overstadig berusede personer er også en viktig faktor her.

Trondheim er den eneste av disse tre byene som har valgt å redusere skjenketiden. Politiet i Trondheim har konkludert med at dette grepet har vært svært effektivt, men det har vært omstridt om det er noen årsakssammenheng mellom reduksjon i skjenketiden og nedgangen i voldsepisoder. Utelivsbransjen selv har vært skeptisk til om det er noen klar sammenheng der. Næringslivsorganisasjonen Virke har i samarbeid med Oslo Servitørforening fått utarbeidet en rapport hvor de sår tvil om reduksjon av skjenketiden i seg selv reduserer vold (Rapport om trygt uteliv, s.45). En del andre byer i Norge hadde også en merkbar nedgang i antall voldsepisoder i samme tidsrom uten de hadde foretatt seg noe spesielt. Rapporten til Trondheims politiet viser også til dette, men konkluderer med at nedgangen i Trondheim var mye større enn i de andre byene som hadde nedgang at man kunne konkludere med at det å kutte skjenketiden med en time hadde gitt en svært god effekt (Vold i Midtbyens.11).

I SALUTT-prosjektet i Oslo har politiet har hatt en mindre fremtredende rolle enn i de andre byene. Dette skyldes at Oslo er en større by og har andre og flere ressurser å spille på. De har en egen prosjektgruppe med ledelse som jobber fulltid med prosjektet. Disse er ansatt av SALUTT og er derfor ikke politifolk, slik som de som leder tilsvarende prosjekt i de andre byene. En ulempe ved at politiet tar styringen kan være at politiet tar med seg «maktapparat»-rollen inn i slike samarbeidsgrupper og blir for dominerende og bestemmende. Dette kan føre til at de andre aktørene, som utelivsbransje og kommune, ikke tar ansvar i like stor grad fordi de ikke føler de har noe de skulle ha sagt selv om de også i aller høyeste grad er «problemeiere».

3.6.2 Virkningen av tiltakene

Hvis man sammenligner voldsstatistikken i Oslo, Trondheim og Stavanger etter at prosjektene ble innført vil man se at det har vært en reduksjon i antallet anmeldte voldshendelser. I Oslo har anmeldte saker i SALUTT området i måneden Oktober gått ned fra rundt 60 i 2011 til 20 i 2012. Trondheim har sett en reduksjon av anmeldelser på 27% etter satsningen mot

utelivsvold (Midtbyen, s.17). Politiet i Stavanger viser til en nedgang med i snitt 4 voldssaker hver helg etter at VRIS prosjektet startet (Johansen, Vigedal Oftedal, s.5).

Disse eksemplene viser at det har vært en til dels stor reduksjon i utelivsvolden etter at slike målrettede tiltak og prosjekter har blitt iverksatt. Når man skal vurdere effekten av slike tiltak basert på statistikk må man vurdere hvor relevant statistikken faktisk er for det man skal undersøke. Sier antallet anmeldte voldshendelser noe om det reelle tallet eller er det store mørketall her siden det også vil være en del som av ulike grunner ikke ønsker å anmelde vold. I Stavanger har antallet voldssaker gått ned, mens politiets politioperative logg, som loggfører alle henvendelser til politiet og alle hendelser de rykker ut på, viser at antallet ordensforstyrrelser i utelivsområdene bare har gått ned litt. Denne oppgaven handler om utelivsvold og ikke ordensforstyrrelser, men det er likevel relevant å vise at ikke alle lovbrudd i tilknytning til uteliv og alkohol går ned som resultat av slike satsinger.

Det har blitt pekt på at siden SALUTT foregår på et relativt begrenset område er det vanskelig å måle noen nedgang i voldshendelser i tilknytning til de involverte utestedene. Selv om man kan vise til en generell nedgang i volden, viser ikke tallene for Oslo noen forskjell på SALUTT området og på andre områder (Baklien, Buvik, s.33).

Utelivstrendene forandrer seg også ganske fort. Flere av utestedene som var belastet og var med på å avgjøre hvor man måtte sette fokus eksisterer ikke lenger i dag. En stor del av utelivet har nok også forflyttet seg til utenfor SALUTT området. I en by som Oslo, som har forskjellige bydeler og litt større valgmuligheter enn de andre byene, vil det alltid være en viss dynamikk i utelivet som endrer seg med trender og bosettingsmønstre. Karl Johan-området, som er SALUTT sitt fokus, har alltid vært et kjerneområde for utelivet i Oslo, men områder som Grünerløkka, Grønland, Youngstorget, Hegdehaugsveien og Solli Plass har i de senere årene blitt populære utelivsarenaer også. At utelivstrendene har forandret seg etter at SALUTT ble iverksatt kan også gjøre at antallet voldshendelser innenfor dette området har gått ned uten at det er et direkte resultat at SALUTT.

Det er også naturlig å spørre seg om det kan sies å være god forebygging når man bare flytter problemet fra et sted til et annet, slik man så i Trondheim (Vold i Midtbyen, s.26). Selv om det ikke foreligger noen statistikk på om *voldshendelser* har forflyttet seg fra offentlig til private rom, viser tall fra politioperativ logg i Trondheim at *ordensforstyrrelser* har økt på privat sted i takt med reduksjonen av ordensforstyrrelser på offentlig sted (Vold i Midtbyen, s.23). Ordensforstyrrelser er i korte trekk en samlebetegnelse på bråk, krangling og annen

uakseptabel oppførsel, og trenger ikke involvere vold. Man bør imidlertid merke seg at en del legemsfornærmelser- og beskadigelser kan ende opp som ordensforstyrrelse istedenfor vold i statistikken. Påtale i legemsfornærmelser forutsetter vanligvis anmeldelse fra fornærmede, og man kan tenke seg at mange som blir utsatt for voldshendelser på privat sted av ulike grunner ikke vil anmelde forholdet, og at man dermed får store mørketall.

3.6.3 Svakheter ved situasjonell forebygging

En situasjonell forebyggingsmodell vektlegger de fysiske rammene handlingene foregår i, men fokuserer i liten grad på selve individet som begår handlingene. Det er vel neppe sånn at alle vil slåss på byen hvis bare omstendighetene er riktige. Individuelle betingelser vil nok også spille inn og gjøre at noen blir mere aggressive enn andre når de er fulle. Slike biologiske eller psykiske faktorer vil kunne være mere utslagsgivende enn alkohol og fysiske rammer forøvrig i seg selv. (Pernanen 1996, s.47). Tall fra blant annet Trondheim viser at det ofte er «gjengangere» som begår volden, og en del av disse går også igjen ikke bare som mistenkt men også som fornærmet (Vold i Midtbyen, s.34). Politiet i Trondheim har ut i fra statistikk dannet seg et bilde av hvem den typiske voldsutøveren i Trondheim er, og i korte trekk er det menn i alderen 19-20 år, flertallet er ikke i arbeid og har vokst opp i svekkede familieforhold (Vold i Midtbyen, s.34). Politiet i Trondheim har ikke iverksatt noen konkrete tiltak opp imot denne målgruppen (per 2010), men ser for seg at psykiatri og helse må involveres i større grad for å hjelpe disse personene opp mot aggresjon og rus.

Slik forebygging kalles *personorientert* forebygging, og fokuset er å gjøre noe med de «bakenforliggende årsaken til at et individ begår lovbrudd» (Myhre Lie, s.60). Situasjonelle forebyggingsmetoder som SALUTT og tilsvarende vil nok derfor ikke alene forebygge utelivsvold så lenge man har en «kjerne» med gjengangere som står for mye av utelivsvolden.

Tiltak som SALUTT og tilsvarende har fått mye oppmerksomhet i media, og legger også beslag på mye tid og ressurser. Spørsmålet er om politiet kanskje burde fokusere mere på den personorienterte forebyggingen istedenfor bare den situasjonelle, slik politiet i Trondheim foreslår (Vold i Midtbyen, s.34). De personene som hører til denne kategorien vil nok ikke «fanges opp» av situasjonell forebygging siden de har mange og sammensatte problemer som ikke nødvendigvis kan knyttes til overskjenking på utestedene.

Kommunene utfører skjenkekontroller på utestedene med jevne mellomrom uten at politiet er en del av det, og de kan også sanksjonere selv ved å trekke tilbake bevilinger. Alle som søker kommunen om skjenkebevilling plikter også å sende bevillingshaver på opplæring og

kunnskapsprøve om lover og forskrifter som regulerer skjenking. Slik opplæring og kontroll har kommunene drevet med lenge før SALUTT ble iverksatt. I SIRUS-rapporten «Oslo gjør utelivet tryggere» påstås det at tradisjonell skjenkekontroll har fokus på enkeltfeil, mens «SALUTT-kontrollører» ser mere på helheten (Baklien, Buvik, s.57). Dette stemmer ikke overens med mine personlige erfaringer som skjenkekontrollør i Oslo. Også i vanlige skjenkekontroller vil man være opptatt av et helhetlig inntrykk av et utested. Oppdager man klanderverdige forhold stilles det i videre saksgang imidlertid krav til at observasjoner man har gjort må konkretiseres og begrunnes i hvert enkelt tilfelle. Derfor kan det kanskje fremstå som om man bare er opptatt av den ene fulle bargjesten som skiller seg ut selv om det ikke er tilfelle.

3.6.4 Hvor viktig er politiets medvirkning i forebyggingen?

Mye av den situasjonelle forebyggingen kan nok utføres uten politiets medvirkning, spesielt den delen som går direkte på alkohol og skjenking inne på utestedene. Drikking på offentlig sted derimot, som ute i gata, er ikke noe ansvarsområde for skjenkekontrollen, så fremt alkoholen ikke er bragt ut fra et skjenkested. Det er bare politiet som kan sanksjonere drikking på offentlig sted. Spørsmålet en kan stille da er: trenger politiet egentlig å medvirke i prosjekt som SALUTT i det hele tatt? Bør politiet heller rette all fokus på mere håndfaste og tradisjonelle politioppgaver som tilstedeværelse, patruljering, og bortvisning av bråkmakere, så kan heller kommunene og utestedene alene styrke samarbeidet dem imellom for å hindre overskjenking? Politiets bidrag til samarbeidet har også vært å lære opp ansatte i utelivsbransjen til å bli flinkere i konflikthåndtering og håndtering av berusede personer. Det har blitt antatt at en del gjester som ikke burde ha fått servert alkohol har fått det nettopp fordi de ansatte synes det er ubehagelig å nekte de mere å drikke. En annen viktig faktor er at dørvaktene har en viktig konfliktdempende rolle. Måten de håndterer folk som nektes adgang til utestedet på, eller hvordan de håndterer folk som må bortvises, vil i en del tilfeller kunne forhindre at vold oppstår (Vold i Midtbyen 2010, s.13).

Politiet vil også ha en viktig rolle når det gjelder kunnskap om når og hvor vold oppstår. Utestedene selv har nok god oversikt over hva som skjer inne på og i umiddelbar nærhet av utestedene, men helhetsoversikten vil det naturlig nok være politiet som har.

Effektstudier av lokalt samarbeid, som SALUTT, STAD og tilsvarende, har vist at disse tiltakene gir resultater, som statistikken jeg har referert til tidligere viser. Måltrettet samarbeid mot et felles mål ser ut til å være mere effektivt enn at de forskjellige aktørene jobber hver for

seg. Det er vanskelig å si med sikkerhet hvorfor det er sånn, men en kan tenke seg at informasjonsflyten blir større, kunnskapene blir bedre og at partene kanskje legger inn en større innsats og føler mere ansvar når de får personlige relasjoner og føler gjensidig forpliktelse overfor hverandre.

4.0 Avslutning

4.1 Kort oppsummering

I denne oppgaven har jeg kort gjort rede for og drøftet de ulike tiltakene mot utelivsvold i byene Oslo, Trondheim og Stavanger. Jeg har sammenlignet de med hverandre og prøvd å kaste lys over positive og negative sider med dem. Målet har vært å komme fram til en konklusjon på problemstillingen min.

4.2 Konklusjon

På bakgrunn av statistikk, som er gjort rede for i drøftingsdelen, ser det ut til at politiets innsats basert på samarbeid med aktører som kommune og serveringsbransje har hatt god effekt. Nedgangen i antallet anmeldelser er sammenfallende med innføringen av målrettede prosjekt som de jeg har nevnt ovenfor, og dette nedgangen ser ikke ut til å kunne tilskrives andre årsaker. Dialog, ansvarliggjøring og samspill med utelivsbransjen ser ut til å ha redusert overskjenkingen, og med kommunen på laget er det lettere å inndra bevilinger noe som vil gi utestedene ekstra motivasjon for å forholde seg til reglene. Selv om både politiet, kommunen og utelivsbransjen hver for seg kunne ha tatt tak i de problemene som de selv har ansvaret for, uten medvirkning fra de andre, ser det ut til at et slikt målrettet samarbeid gir en bedre virkning. Tidligere politidirektør Øystein Mæland understreker også viktigheten av selve *samarbeidet* i forebygging av denne typen kriminalitet. I intervju i tidsskriftet til Politiets kriminalitetsforebyggende forum, FOKUS, sier han:

«Politiets betydning for orden og trygghet er stor, men det er klart vi ikke kommer i mål om vi ikke samarbeider med andre myndigheter og aktører. Det er aldri en enkel politiløsning på slike samfunnsproblemer, mener Mæland». (FOKUS, nr.4/2011, s.18)

Selv om prosjekt som SALUTT, Vold i Midtbyen, VRIS og tilsvarende kan vise til gode resultater vil slik forebygging bare påvirke en del av den årsakskjeden som fører til utelivsvold. Politiet må fortsette å vise tilstedeværelse på såkalte «hot-spots» så de kan gripe inn tidligere og forhindre at voldshendelser oppstår. Politiet i Trondheim regner fortsatt dette som den mest effektive måten å forebygge utelivsvold på (Vold i Midtbyen, s.25).

Det bør også fokuseres mere på personforebyggende tiltak opp imot risikopersoner og bråkmakere som ofte går igjen i statistikken. I Oslo ser det ikke ut til å ha vært noe særlig fokus på selve gjerningspersonene, noe som kan skyldes at politiet har mange flere personer å forholde seg til, og at det er vanskelig for politiet å ha personlig kjennskap til «gjengangerne».

Greier man å opprettholde det fokus man har på situasjonell forebygging og uniformert tilstedeværelse, samtidig som man øker innsatsen på personforebyggende tiltak, tror jeg man kan redusere utelivsvolden ytterligere.

5.0 Litteraturliste

Pensumlitteratur

Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Kippe, H., & Seiersten, Å. (2005). *Spesiell strafferett og spesiallover*. Nesbru: Vett & Viten AS.

Myhre Lie, E. (2011). *I Forkant: Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Selvvalgt pensum

Baklien, B., Buvik, K. (2014) *Oslo gjør utelivet tryggere - evaluering av SALUTT* (SIRUS publikasjon)

Dagens Næringsliv 26.11.2010

Fagblad for politiets kriminalitetsforebyggende forum, FOKUS, nr.4/2011

Kjestveit, K. (2010). *Forebygging av vold i det offentlige rom - Stavanger kommune*. Stavanger: IRIS.

Johansen, K, Vigedal Oftedal, O. (2013) *VRIS: vold og rus i sentrum*. Stavanger politistasjon

Justisdepartementet. (2004-2005). *St.meld. nr. 42, Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Regjeringen

Justis- og politidepartementet. (2005). *St.meld.nr.42; Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Justis- og politidepartementet.

Oslo Politidistrikt. (2010). *Sommer i sentrum i 2010; Innsatsbeskrivelse og resultatevaluering*. Oslo: Oslo Politidistrikt.

Oslo politidistrikt. (2011). *Vold i Oslo 2009: En analyse av voldsanmeldelser fra 2. halvår 2009*. Oslo: Oslo politidistrikt

Pernanen, K. (1996). *Alkohol og vold*. IS-1072. Oslo: Sosial- og helsedirektoratet.

Politidirektoratet. (2005). *Politiet i lokalsamfunnet*. Oslo: Politidirektoratet

Rogaland politidistrikt. (2012). *Evaluering av helgevoldsprosjekt II*. Stavanger: Rogaland politidistrikt.

Rossow, I. (2010, Mai 26). *Økte skjenketider gir mer vold*. Hentet November 10, 2011 fra SIRUS: <http://www.sirus.no/%C3%98kte+skjenketider+gir+mer+vold.d25-SMJvUYq.ips>

Rossow, I., & Norström, T. (2012). *Skjenking og vold*. Oslo: SIRUS.

Sør Trøndelag politidistrikt. (2010). *Vold i midtbyen 2010*. Trondheim: Politiet.

Thorsen, L. R., Lid, S. & Stene, R. J. (2009) *Kriminalitet og rettsvesen 2009* Statistisk sentralbyrå

Virke & Oslo Servitørforening. (2012). *Rapport om trygt uteliv; -fakta og tiltak*. Oslo: Virke & Oslo Servitørforening.

Internettkilder

SALUTT: <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/prosjekter/salutt/>

Statens institutt for rusforskning, SIRUS: <http://www.sirus.no/om-sirus/>